

Till

Statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Betänkandet Arkiv för alla – nu och i framtiden (SOU 2002:78)

Sveriges Släktforskarförbund (SSf) ber att få lämna följande remissvar på Arkivutredningens betänkande:

1. SSf tillstyrker bildandet av ett *Arkivverk* under en chef, Riksarkivarien. Det är viktigt att arkivverksamheten bedrivs likartat över hela landet så att samma regler kring viktiga frågor som tillgänglighet, sekretess, gallring o.s.v. får gälla. Tillkomsten av ett Arkivverk får dock inte medföra att landsarkivens regionala ansvar och suveränitet urholkas. SSf anser att allt källmaterial från respektive landsarkivsdistrikt skall bevaras och vårdas av berört landsarkiv och vi motsätter oss skapandet av massiva centralarkiv och mellanlagringsdepåer."
2. SSf tillstyrker att *ARKSAM* samordnings- och utvecklingsenhet inrättas. Det är viktigt att resurser och kompetens samlas på ett ställe så att Arkivverket hela tiden ligger i frontlinjen kring frågor om digitalisering, massiv förvaring av elektronisk information, tillgängliggörande via Internet m.m.
3. SSf tillstyrker bildandet av ett *Nationellt arkivråd* med representanter från hela arkivsektorn samt från nyttjarna. SSf utgår ifrån att släktforskarna, den kanske största av arkivens nyttjargrupper, får säte i arkivrådet.
4. SSf välkomnar utvecklandet av ett "24-timmars digitalarkiv" men vill poängtera att ett sådant av både praktiska och demokratiska skäl måste vara avgiftsfritt.
5. SSf tillstyrker förslaget om att tjänster som *Arkivpedagoger* inrättas i varje landsarkivdistrikt. Vi anser dock att tjänsterna inte nödvändigtvis måste följa landsarkivsgrensarna. Det kan t.ex. inte vara rimligt att nästan hela Norrland, från Gävle till Kiruna skall betjänas av en enda arkivpedagog. Likaså kan det tyckas att befolkningstäta områden, som t.ex. Stockholm eller Skåne i detta avseende knappast kan jämföras med områden med liten befolkning, t.ex. Gotland, Värmland eller Jämtland.
6. SSf tillstyrker att en *forsknings och utvecklingsenhet* för utveckling av tekniska lösningar för långsiktigt bevarande av digital arkivinformation införes. Likaså är det oerhört viktigt och brådskande att finna metoder för att "rädda" den elektroniska information som skapades i datorernas barndom. Idag är det t.ex. nästan inte möjligt att tillvarata information från en del gamla databand. Enheten skall också utveckla metoder och rutiner för digital arkivbildning beträffande klimat, format och program. Det är också av vikt att inventera beståndet av äldre ADB-system som bör bevaras för framtiden samt att utreda vilka system som ska bevaras, hur de kan överföras till fastställda arkivformat och vad det skulle kosta. Önskvärt vore att finansieringen fick en fastare form inom Arkivverkets anslag för att inte långsiktigt äventyras. I ett inledningsskede kan inrättandet av en forsknings- och utvecklingsenhet i Norrbotten finansieras med medel från EU: s strukturfonder och flera andra inblandade parter varav Arkivverket är en. Långsiktigt måste dock Arkivverket ha ansvaret för finansieringen av den nya teknikutvecklingen.

7. SSf tillstyrker att en arkivenhet med huvudansvar för nationella minoritetsspråk tillsätts, där representation medges huvudrepresentanterna för varje minoritetsspråk. I detta sammanhang bör också alla de nya minoritetsspråken, kurdiska, serbo-kroatiska, persiska, arabiska o.s.v. uppmärksammas och överväganden göras om hur dess arkivbildning skall kunna ske. När det gäller minoritetsspråken, bör noggranna utredningar genomföras, med inhämtning av erfarenheter, även från andra flerspråkiga länder. Det är av stor vikt att representanter för minoritetsspråken tidigt ges möjlighet att delta i utrednings- och uppbyggnadsarbetet.
8. SSf vill särskilt uppmärksamma de avsnitt i Arkivutredningen som rör *tillgängligheten*. Om arkiven skall kunna anses vara tillgängliga på det sätt som lagstiftningen förutsätter måste de anpassa sina öppettider efter befolkningens möjligheter att besöka dem. Här räcker det således inte med normal kontorstid, som effektivt utestänger hela den arbetande och studerande delen av befolkningen. **Arkivens forskarsalar måste se till att erbjuda minst en rejäl kvällstid – d.v.s. till kl. 21.00 eller längre - per vecka, samt hålla öppet på lördagar.**
9. SSf vill understryka vikten av att arkivens källskatter tillgängliggörs utan avgifter. Detta är egentligen en självklarhet, som dock på senare tid har satts i gungning, inte minst via SVARs och Arkivens verksamhet. SSf anser att i princip allt arkivmaterial skall tillhandahållas gratis. Om avgifter ändå tas ut, får dessa endast avse kostnadstäckning för kopiering, hantering och porto. Det kan inte anses vara förenligt med lagens bokstav att låta släktforskarna finansiera en hel verksamhetsgren inom Riksarkivet. De gemensamma kulturskatterna, källmaterialet, får inte reserveras för dem som har råd att betala. Dessutom är det viktigt att eventuella avgifter är lika över hela landet, och inte som nu, varierar p.g.a. kommunernas suveränitet över bibliotekens avgifter. I detta sammanhang vill SSf också lyfta fram möjligheten att bedriva släktforskning i skolan, en verksamhet som är beroende av att finansieringen löses.
10. SSf menar att digitaliseringen av viktiga källserier är ett prioriterat område. ”Arkivverket” bör här söka samverka, inte konkurrera, med utomstående aktörer för bästa möjliga tillgänglighet.
11. SSf menar att digitaliseringen måste paras med omfattande åtgärder kring förtecknande, framtagande av register (personregister, geografiska register, kronologiska register) samt sökverktyg av olika slag, helst länkade till de digitala bilderna. Sådant arbete är tidskrävande och personalintensivt och kan svårligen inrymmas i arkivens nuvarande budgetar. Här borde ”Arkivverket” söka ett intimt samarbete med ansvariga för arbetsmarknadsåtgärder lokalt, regionalt och nationellt. Få institutioner kan erbjuda så ”bra”, meningsfulla och varaktiga arbetsuppdrag till en så relativt låg kostnad som arkivvärlden. Problemet är bara att arbetsmarknadsåtgärder av det här slaget tenderar att vara dagsländor. Perioderna som deltagarna i de olika projekten får arbeta begränsas till några få månader. Eftersom allt registrerings- och dataarbete förutsätter en viss inlärningsperiod avbryts perioden ofta just som den börjar fungera väl. Detta är en ohållbar situation, som ingen tjänar på, särskilt inte de arbetslösa. SSf föreslår att ”Arkivverket” tar upp en diskussion med berörda myndigheter om särskilda regler för ”arkivarbete” av detta slag, som skulle kunna medge mer eller mindre permanenta åtgärder eller åtminstone avsevärt längre ”perioder”.

12. SSf har erfarit att många (alla?) landsarkiv, d.v.s. själva byggnaderna, har övertagits av utomstående aktörer, som nu kräver marknadsmässiga hyror för lokalerna. Eftersom dessa ofta finns i attraktiva och centrala lägen blir hyrorna till sist så höga att arkiven tvingas flytta därifrån. SSf förstår inte uträkningen bakom denna ordning. Varför avhänder sig "Arkivverket" möjligheten att besluta om sina egna lokaler? Om resultatet blir att alla arkiv i framtiden hamnar i periferin rycker det undan möjligheterna för arkiven att hitta nya användargrupper, så som det beskrivs i Arkivutredningen. Arkiven, åtminstone dess utåtriktade del, bör ligga centralt med goda kommunikationer och parkeringsmöjligheter. Arkivdepåer kan däremot förläggas i periferin, varvid man dock måste se till att det mest frekventa materialet får vara kvar centralt. Att, som t.ex. Stockholms Stadsarkiv, välja att dela upp arkivbeståndet efter ämne (alla "social arkiv" för sig) snarare än efter nyttjandegrad är mycket olyckligt och försvårar forskningen.

Sammanfattning:

SSf ställer sig positiv till många av arkivutredningens slutsatser. Vi anser att Sverige har en närmast världsledande ställning, byggd på månghundraårig vunnit kunskap, inom arkivsektorn. Det är viktigt att vi även hänger med och helst går i frontlinjen när den nya tekniken nu skall tas i bruk, men att vi därför inte glömmer arkivens basfunktioner, där tillgänglighet, service och kunskap är honnörsord.

Stockholm 030201

Sveriges Släktforskarförbund

Ted Rosvall
Förbundsordförande